Vuiceisimēs sovu volūdu jeb daži vuordi par žurnalu «Latgolas Škola»

Maruta Latkovska, žurnaliste

Niu gon ir laiks dūt vuordu školuotuojim. Laikam jau na veļti žurnals «Latgolas Škola» nu 1921. leidz 1938. godam tautā guoja pat ilguok par pyrmskara «Katōļu Dzeivi». Ituo izdavuma redaktori beja taidi tymā laikā izcyli pedagogi kai Daugovpiļs Školuotuoju iņstituta direktrise Valereja Seile, Ludzys gimnazejis direktors Juoņs Turkopuļs, rakstnīks i školuotuojs Meikuls Apeļs, aktivi dorbuojuos Latgolys studentu tāvs Bronislavs Spūļs, školuotuojs Fraņcs Zeps i daudzi cyti.

Jo nav īspiejams atjaunuot itū izdavumu, tod vīnolga juodūmoj par tū, kaidā veidā latgalīšu rokstu volūdai i kulturviesturei vysā nūpītneibā īt školuos. Lai nabyutu tai kai sovā laikā truopeigai saceja literats Oskars Seiksts, ka Latgolai vys vēļ ir «o, štrunts» procentu Latvejis viesturē.

Latvīšu volūdai viesturiski ir izaveiduojušys divejis rokstu tradicejis, kurys juokūp i kurom juopuorīt nu paaudzis iz paaudzi. Naaizmierssim, ka latgalīšu rokstu volūda myusus ir pagluobuse sovā laikā gon nu puorsapūļuošonys, gon puorsakrīvuošonys. Puorejūs latvīšu atbolsts i sapratne latgalīšim ir vajadzeigs, lai mes, latvīši, apsazynuotu, ka myusu kulturys montuojums ir vīnleidz nūzeimeigs. Deļ tuo ari latgalīšu rokstu volūdai juoatrūn vīta myusu skūluos. Tai tī juoīt ar latgalīšu rokstu volūdys atpazeistameibu i saleidzynūšuos volūdnīceibys paleidzeibu. Tod ari puornūvadnīkim kai naatkluota Amerika nabyus, pīmāram, kaut voi tei myusu atgrīziniskuo morfema -sa-, kuru latgalīšu rokstu volūdā līnoj refleksivajūs darbeibys vuordūs. Kam tys vajadzeigs?! Nu pasavērsim, kai puornūvoda skūlāns tulkoj tautysdzīsmis ryndu «dasasādu pi cepleiša». Jis tok vysā nūpītneibā skaita: desas ēdu pie ceplīša...

Myusdīnu ekonomiskajūs apstuokļūs teiri pateikams puorveiduojums, bet, nasaverūt iz itū gastronomiskū īgivumu, tūmār **byutu svieteigi sagaidiet laiku, kod mes saprostu, ka tys nabyus nikaids nuoveigais grāks, jo ari puornūvodu školāni zynuos, ka Latgolys inteligeņcis tāvs i skūlu dybynuotuojs ir mons. Nikodems Rancāns, ka pyrmuo latgalīšu laiceiguo avīze «Gaisma» izguoja 1905. godā Pīterpilī i tuos redaktors beja Fraņcs Kemps, ka Latgolai ir rakstnīks Ontons Rupaiņs, kurs sarakstejs taidu breineigu romanu kai «Tauta grib dzeivuot», ka myusu Fraņčam Trasunam ir ari kolosalys fabulys, ka školuotuoja i rakstneica Rozaleja Tabine (Naaizmierstule) puosokys par zīdim aizsuoce raksteit jau lobu laiku pyrms Annys Saksis.**

Patīsi – myusu latgalīšu rokstu tradicejis montuojums nav skreinēs globojams, bet gon sovai latvīšu tautai dūdams. Pat tod, jo mes nanūsauktu nivīna nu tūs darbeņu, kas ir īveikti ituos atmūdys laikā, tod nūvērtēsim tū, ka piec drukys aizlīguma atceļšonys nu 1904. leidz 1940. godam latgaliski tyka izdūtys 32 nūsaukumu avīzis, 34 nūsaukumu žurnali i rokstu kruojumi, nu 1768. leidz 2008. godam izguojuse 71 ābece (slovonuo ābeču kolekcionara Jura Cybuļa kruojumā tūs ir puori 50).

Sasajimsim, draugi meilī! Jo vēļ varim aizabyldynuot, ka gramatikys peripetejuos bez školuotuoja paleidzeibys varātu īt pagryuši, tod ābeceiti, kura atrūnama škārsteiklā *www.valoda.lv* sadaļā «Māci un mācies latviešu valodu», mes vysi varim sev saguoduot. Skaiteisim tū sovim unucenim, bārnim, laissim tū bārnuduorzūs i skūluos! **Voi tod mes asam mozuok sirds gudri ļauds par tom muomuleņom, babeņom, kurys bārnus īvuiceja raksteit i laseit drukys aizlīguma laikūs, tai pagluobdamys myusu tautu nu sovys volūdys izgaisynuošonys pasauļa viejūs?!**

Turkopuļs Juoņs īt nu Preiļu (piec 1920. goda Rudzātu) pogosta Kamčatkys. Vāluok tei ir Rūžupis cīma teritoreja. Dzims 1899. goda 1. novembrī. Pedagogs, publicists, volūdnīks. 1919. goda pavasarī breivpruoteigi īsastuoj LR armejā i pīsadola Breiveibys ceiņuos leidz 1920. godam. 1919. goda 5. septembrī kai 3. Jelgovys kuojinīku pulka 1. rūtys karaveirs paaugstynuots par dižkareivi. 1920. godā suoc studejis LU Filologejis i filozofejis fakultatis Baltu nūdaļā. Jis ir pyrmais latgalīts ar augstuokū filologiskū izgleiteibu. Žurnala «Zīdūnis» redaktors. Redigej žurnalu «Latgolas Škola» (1928). Laikroksta «Zemes Bolss» izdeviejs (1934). Vīns nu Latgolys tautys universitatis dybynuotuoju. Dorbuojīs latgalīšu rokstu volūdys ortografejis komisejā. Nu 1923. goda ir Ludzys gimnazejis direktors. Rakstejs romanu «Slōga», nu kura presē nūdrukuoti atsevišķi fragmenti ar nūsaukumu «Petri». Mirs 1939. goda 2. oktobrī Ludzā, paglobuots Ludzys kopūs.

Seile Valereja īt nu Makašānu pogosta Seiļu sādžys Jugasīšu. Dzymuse 1891. goda 10. junī. Pedagoge, publiciste, bibliografe. Rēzeknis 3. gimnazejis školuotuoja (1919), Kruoslovys gimnazejis direktore (1923). Vīneiguo sīvīte, kas 1917. godā jēme daleibu Rēzeknis kongresa organizēšonā, bejuse tuo rezoļucejis leidzautore. 1917. goda vosorā Rēzeknē organiziejuse Latgolys Školuotuoju sagatavuošonys kursus i Pyrmū Latgolys školuotuoju kongresu. Latgalīšu školuotuoju savīneibys (vāluok Latgalīšu Školuotuoju centraluo bīdreiba) dybynuotuoja i vadeituoja, Izgleiteibys ministrejis bīdre. Dorbuojusēs latgalīšu rokstu volūdys ortografejis komisejā. Daugavpiļs Školuotuoju instituta direktrise. Sarakstejuse gruomotys: «Latvīšu volūdas sintakse» (1921), «Paidagogikas vēsture» (I) i.c. Žurnala «Latgolas Škola» redaktore (1921.–1923. i 1925.–1916. godā). Myruse 1970. goda 10. majā Reigā. Paglobuota Daugavpiļs Katuoļu kopūs.

Apeļs Meikuls īt nu Kaunatys pogosta «Mukuonu». Dzims 1901. goda 4. decembrī. Školuotuojs, presis darbinīks. Žurnala «Latgolas Škola» redaktors (1929–1938). Jiems daleibu losamuos gruomotys sastuodeišonā školu bārnim, sarakstejs i 1935. godā izdevs «Latgalīšu literaturas vēsturi» (LKC izdevnīceibā tei 2007. godā pīdzeivuojuse atkuortuotu izdavumu). 1941. goda 14. junī deportāts. Mirs 1942. goda 9. majā Kirova apgobola Kaiskys rajona Vjatlaga nūmetnē.